

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Arenen lausunto valtioneuvoston teollisuuspolitiikan selonteosta

VNS 1/2025

- Suomen kiinnostavuus investointikohteena ratkaistaan merkittävältä osin korkealla osaamisella ja osaavan työvoiman tarjonnalla. Selonteon tilannekuva ja tavoitteet ovat <tämän osalta on epärealistinen, ja siksi selonteon linjaukset ovat osin huteralla pohjalla.
- Selonteon osaavaa työvoimaa koskevista suosituksista puuttuu tavoite kasvattaa korkeakoulutettujen määrää ja nostaa suomalaisten koulutustasoa. Tämä on tutkimustiedon ja nykytilanteen valossa eriskummallista. Ratkaisevaa ei siis yksin ole työvoiman tarjonta sinänsä vaan työvoiman suhteellinen osaaminen ja kyvykkyys suhteessa kilpailijamaihin.
- Työvoiman tarjonnan kannalta Suomen demograafinen kehitys ei nykyisellään tee Suomesta investointien kannalta vetovoimaista investointikohdetta. Tätä haastetta ei voida ratkaista ilman koulutus- ja työperusteista maahanmuuttoa. Ilmenevät haasteet täytyy ratkaista hyvällä yhteistyöllä korkeakoulujen, työelämän ja eri viranomaisen kesken.
- Ratkaisevaa on perustaitojen varmistaminen peruskoulussa, ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Vain näin taataan laadukas ja laajan joukon kestävä osaaminen, joilla he pysyvät työmarkkinoilla mahdollisimman pitkään.
- Suomi jakaa nykyisin vuositasolla noin 2 miljardia erilaisia yritystukia, joissa painottuvat erityisesti verotuet. Uudistamista haittaavat tuet on karsittava ja säästävät rahat tulee kohdentaa korkeakoulutuksen lisäämiseen.
- Selonteossa nostetaan positiivisella tavalla esiin julkisen T&K-rahoituksen suuntaaminen yritysrelevanttiin yhteistutkimukseen, T&K-osaamisen vahvistamiseen sekä yhteiskäyttöisiin tutkimus- ja teknologiainfrastruktuureihin. Tältä osin erityisesti ammattikorkeakoulujen merkitys on erityisen kriittinen ja niiden roolin vahvistamiseen liittyy paljon käyttämätöntä potentiaalia.
- T&K-rahoituksen kohdentamisessa tulisi kuitenkin painottaa vielä vahvemmin julkisten tutkimusorganisaatioiden ympärille rakentuvien ekosysteemien syntyä, jotta osaamisen, uuden tiedon ja innovaatioiden levittäytyminen voitaisiin varmistaa nykyistä tehokkaammin.
- Tutkimusten mukaan yrityksille tarjolla olevan investointirahoituksen määrä on Suomessa jo nykyisellään hyvällä tasolla. Tuore ETLA:n raportti (ETLA Raportit 161) osoittaa, että Suomen kansantalouden ongelmat eivät selity yritysrahoituksen haasteilla vaan yritysten puutteellisella kasvuhaluudella.

Ilman osaamista ei ole kilpailukykyä

Teollisuuspoliittisen selonteon ja siihen kytkeytyvän strategian painopiste on vahvasti nopeissa toimissa, joilla pyritään vahvistamaan Suomen kilpailukykyä ja lisäämään teollisia investointeja. Suomen kiinnostavuus investointikohteena ratkaistaan kuitenkin korkean osaamisen ja työvoiman tarjonnan perusteella. Luonnonvarojen, puhtaan energian ja yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta Suomi on ihanteellinen investointikohde, ja merkittävimäksi pullonkaulaksi näyttää muodostuvan

Suomen kyky tarjota työvoimaa yritysten tarpeisiin. Suomen teollisuuspolitiikan lähtökohtia kuvaavassa SWOT-analyysissä (s. 28) laadukas työvoima ja korkea osaamistaso on nostettu Suomen vahvuudeksi. Jos kuitenkin katsotaan Suomen kansainvälistä asemaa korkeasti koulutetun työvoiman tarjonnan näkökulmasta, on Suomi OECD-maiden heikoimmassa kolmanneksessa 25–34-vuotiaiden korkeakoulutettujen suhteellisessa osuudessa.

Kansainvälisten investointien kannalta on keskeistä, että Suomessa on saatavilla korkeasti koulutettuja, joilla on vahvat, ajantasaiset, teoreettisen ja käytännöllisen yhdistävät valmiudet. Tämän ryhmän työelämäläheinen, mutta teoreettisesti vahva koulutus tapahtuu ammattikorkeakouluissa. Tilastot osoittavat, että kandidatasoisen (Suomessa AMK-tutkinnon suorittaneet) koulutustason suorittaneilla on vahvin korrelaatio alueen yksityisten TKI-panosten kanssa. Väestön ikääntyessä ja ikäluokkien pienentyessä yhä keskeisempi kysymys on pienenevien ikäluokkien kouluttaminen. Ratkaisevaa ei siis yksin ole työvoiman tarjonta sinänsä vaan työvoiman suhteellinen osaaminen ja kyvykkyys suhteessa kilpailijamaihin. Tässä asiassa Suomi on jäänyt merkittävästi jälkeen 2000-luvun aikana.

Elinkeinoelämän järjestöt painottavat edelleen ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osaajien tarvetta, mutta uusiin innovaatioiden, tuotteiden ja palveluiden kehittämisessä korkeasti koulutetun työvoiman merkitys on ratkaiseva. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden heikko työllisyys osoittaa myös koulutusinvestoinnin heikkoudet. Teknologiateollisuuden arviot osoittavatkin selkeästi, että erityisesti ammattikorkeakoulutuksen tuottaman osaamisen kysyntä on kasvamassa merkittävästi tulevana vuosikymmeninä.

Työvoiman tarjonnan kannalta Suomen demograafinen kehitys ei nykyisellään tee Suomesta investointien kannalta vetovoimaista investointikohdetta. Tätä haastetta ei voida ratkaista ilman koulutus- ja työperusteista maahanmuuttoa. Ammattikorkeakouluilla on täysin keskeinen rooli maahanmuuton edistämässä ja tämän joukon kouluttamisessa palvelemaan Suomen elinkeinoelämän tarpeita.

Osaavan työvoiman saatavuuden varmistamista koskevassa luvussa (luku 5.7) korostetaan koulutusten toimialakohtaisuutta sekä nopeita ja joustavia koulutuksia. Ratkaisevampaa on kuitenkin laaja-alaisesti perustaitojen varmistaminen peruskoulussa, ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Vain näin taataan laadukas ja laajan joukon kestävä osaaminen, joilla he pysyvät työmarkkinoilla mahdollisimman pitkään. Tämän edellytyksenä on riittävä koulutuksen rahoitus, selkeiden tavoitteiden asettaminen ja vahva laatuajattelun kehittäminen. Toisaalta emme saa unohtaa työuran aikaista jatkuvaa oppimista tilanteessa, jossa työmarkkinoille jo siirtyneiden nuorten aikuisten koulutustaso on verrokkimaita selkeästi heikompi. Myös tämän ryhmän osaamis- ja koulutustason nostoon on syytä tehdä panostuksia. Laaja ammatillisen koulutuksen tarjonta korostaa Suomessa tarvetta vanhempana suoritettaville korkeakoulututkinnoille.

TKI-investoinnit ja yritystuet saatava tukemaan tuotannon uudistamista

Tuore ETLA:n raportti (ETLA Raportit 161) osoittaa, että Suomen kansantalouden ongelmat eivät selity yritysrahoituksen haasteilla vaan yritysten puutteellisella kasvuhaluudella. Suomalaisille yrityksille

on tarjolla kiitettävällä tavalla ulkoista rahoitusta investointien toteuttamiseen ja kasvun tavoitteluun. Muutos ei siis lähde liikkeelle kohdistamalla rahaa suoraan yksittäisten yritysten kasvuun tukeviin toimiin, vaan tarvitsemme laajempaa kulttuurin muutosta.

Suomi jakaa nykyisin vuositasolla noin 2 miljardia erilaisia yritystukia, joissa painottuvat erityisesti verotuet. Moni nykyisistä tuista on niin sanottuja säilyttäviä, vanhoja rakenteita suojelevia tukia, jotka eivät kannusta yrityksiä uudistamaan toimintaansa esimerkiksi energiatehokkuuden tai palveluiden ja tuotteiden kehittämisessä. Nämä tuet ovat monesti jopa vahingollisia talouden ja kilpailukykyyn kehitykselle. Tällaisia tukia tulisi karsia merkittävästi ja siirtää tukia TKI-toimintaa tukeviin tukimuotoihin, jotka tukevat myös uusia aloja ja pk-yritysten kyvykkyyttä kehittämään palveluitaan ja tuotteitaan. Tukien karsimisesta tulevia säästöjä tulisi kohdentaa korkeakoulutuksen lisäämiseen.

Myös TKI-investointeja vaivaa sama ongelma kuin muita julkisia yritystukia; suurin osa soveltavaan tutkimukseen kohdistuvista tuista on ohjattu palvelemaan kapeaa teknologiavetoista sektoria ja yritysjoukkoa. Näin uusien toimijoiden on vaikeaa päästä mukaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Selonteossa nostetaan positiivisella tavalla esiin julkisen T&K-rahoituksen suuntaaminen yritysrelevanttiin yhteistutkimukseen, T&K-osaamisen vahvistamiseen sekä yhteiskäyttöisiin tutkimus- ja teknologiainfrastruktuureihin.

Tämä kulttuurillinen muutos saadaan aikaan korkeakouluissa tehtävän koulutuksen ja soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan avulla. Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa erityisen tärkeäksi muodostuvat tällöin ekosysteemien rakentaminen julkisten tutkimusorganisaatioiden, kuten ammattikorkeakoulujen ympärille, jotta toiminnassa kehittyvät uudet innovaatiot ja osaaminen kumuloituvat mahdollisimman laajan joukon hyödynnettäväksi.

Selonteossa lopussa todetaan Suomen tavoitteeksi, että *”Nykyistä suurempi osuus EU:n koheesiovaroista käytetään tuottavuutta ja innovaatioita edistäviin toimiin.”* Ammattikorkeakoulut ovat tällä hetkellä Suomen suurin EAKR- ja ESR-rahoitusten hyödyntäjä. Arene pitää perusteltuna kasvattaa rakennepoliittisten investointien vaikuttavuutta ja tuottavuutta niin koko Euroopan kuin Suomen tasolla. Arene pitää tärkeänä, että kansallisesti koheesiorahoituksen painopiste on edelleen soveltavassa tutkimus- ja kehittämistoiminnassa, sillä rahoituksella tehtävällä toiminnalla ei ole nykymuodossa korvaavaa rahoitusta kansallisissa rahoitusinstrumenteissa.

Jalostusasteen nosto ja palvelusektorin kehittäminen

Strategia nostaa kiitettävällä tavalla esiin tarpeen nostaa suomalaisen tuotannon jalostusasteen, jotta Suomi ei taannu vain raaka-aineiden ja halvan energian tuottajaksi. Jalostusasteen nosto edellyttää sekä Suomen nykyisten vahvojen teollisuussektorin kehittämistä että kokonaan uusien teollisuudenalojen ja erityisesti vientiin tähtäävän palvelusektorin kehittämistä.

Suomen merkittävä ero esimerkiksi Ruotsiin on, ettemme ole kyenneet tuottamaan vientiin tähtäävää palvelutuotantoa, vaan resurssit on kohdennettu raaka-ainetuotannon ja perinteisen koneteollisuuden tukemiseen. Suomen tulisi panostaa merkittävästi toimiin, jolla palveluvientiä saataisiin kehitettyä sekä itsenäisenä vientisektorina että osana teollisuusvientiä. Teollisiin

tuotteisiin sidotuista palveluista on mahdollista saada merkittävää arvonlisää, jolla myös teollisuuden kannattavuutta saadaan nostettua. Tämä edellyttää myös uudenlaista monialaista osaamista eikä nojaamista yksin esimerkiksi teknisiin ratkaisuihin.

Palveluiden lisäksi myös teollisen jalostusasteen noston esteenä on ollut riittämätön osaaminen erityisesti tuotekehittelyssä, jolla kyettäisiin tehokkaammin tuottamaan uusia teollisia tuotteita. Koska suomalaiset suuryritykset eivät ole kyenneet anteliaasta julkisesta rahoituksesta huolimatta kehittämään vientituotteitaan merkittävästi viime vuosikymmeninä, on perusteltua kohdentaa julkiset tuet nykyistä selkeämmin pk-yritysten palveluiden ja tuotteiden kehittämisen tukemiseen.

Jalostusasteen nostoa ja palvelutuotannon kehittämistä koskevissa kysymyksissä merkittävin tekijä uusien innovaatioiden kehittymiseksi ja investointien houkuttelemiseksi on riittävän ja osaavan työvoiman tarjonta.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Riitta Konkola
puheenjohtaja

Ida Mielityinen
toiminnanjohtaja